

ANKARA SANAYİ ODASI

KARADAĞ CUMHURİYETİ ÜLKE NOTU

Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü

16 Aralık 2019

İÇİNDEKİLER

1-Ülke Künyesi

Tablo1-Temel Ekonomik Göstergeler

2-Karadağ'ın Dış Ticareti

Tablo 1 - Ülkenin Dış Ticaret Göstergeleri

Tablo 2 - Karadağ'ın İhracatında Başlıca Ürünler

Tablo 3 - Karadağ'ın İthalatında Başlıca Ürünler

Tablo 4 - Karadağ'ın İhracatında Başlıca Ülkeler

Tablo 5 - Karadağ'ın İthalatında Başlıca Ülkeler

3-Türkiye ile Karadağ Arasındaki Ticari İlişkiler

Tablo 1 - Türkiye- Karadağ Dış Ticaret Değerleri

Tablo 2 - Türkiye'nin Karadağ'a İhracatında Başlıca Ürünler

Tablo 3 - Türkiye'nin Karadağ'dan İthalatında Başlıca Ürünler

4-Doğrudan Yabancı Yatırımlar

A)Türkiye- Karadağ Serbest Ticaret Anlaşması

B)Türkiye-Karadağ Yatırım İlişkileri

C)Yatırım Ortamına İlişkin Hususlar

1- Ülke Künyesi

Resmi Adı	Karadağ Cumhuriyeti
Cumhurbaşkanı	Milo Đukanović
Başkenti	Podgorica
Resmî dil	Karadağca (Montenegrin)
Yönetim biçimi	Cumhuriyet; Parlamenter Demokrasi
Yüzölçümü	13.812 km ²
Nüfus	623.000 (2018, IMF)
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla - GSYİH	5.700 milyon \$ (2019, IMF tahmini)
Kişi Başına Düşen GSYİH	8.704 \$ (2019, IMF tahmini)
GSYİH Büyüme Oranı (Yıllık)	2,5% (2019, IMF tahmini)
Para birimi	Avro
Zaman dilimi	GMT+1
Coğrafi Konum	Karadağ, Güneydoğu Avrupa'da bir ülkedir. Doğusunda Arnavutluk ve Kosova, kuzeyinde Sırbistan, batısında Hırvatistan, Bosna-Hersek ve güneyinde Adriyatik Denizi yer alır. Başkenti, Podgorica'dır (eski Titograd).
İklim	Karadağ'ın iklimi; kıyılarda Akdeniz İklimi görülmekte olup, yaz ve sonbahar ayları sıcak ve kuru, kış ayları, ülkenin Kuzeyinde sert ve yoğun kar yağışlı, karasal iklim olarak özetlenebilir. Ortalama hava sıcaklığı yaz aylarında 27,4°C, kış aylarında ise 13,4°C.
Siyasi ve İdari Yapı	Karadağ dağılan Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetten biriydi. Karadağ, 2003 yılında Sırbistan-Karadağ olarak daha esnek bir federasyonda yer almış, daha sonra 21 Mayıs 2006'da yapılan referandum ile bu federasyondan bağımsızlık kararını almış, 3 Haziran 2006'da bağımsızlığını ilan etmiştir. Karadağ bugün Cumhuriyet idaresine sahiptir. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır.
Nüfus ve İşgücü Yapısı	Karadağ'ın nüfusu 2018 yılı tahminlerine göre 624.000'dir. Toplam nüfusun % 49,4'ünü erkek nüfus, % 50,6'sını kadın nüfus oluşturmakta, doğum oranı Avrupa ülkeleri genelinde olduğu gibi gittikçe azalmaktadır. Nüfusun % 63'ü şehirlerde yaşamaktadır. Nüfusun % 45'ini Karadağlılar, % 29'unu Sırlar, % 9'unu Boşnaklar ve % 5 'ini Arnavutlar oluşturmaktadır. Dini açıdan nüfusun % 72'si Ortodokslar, % 19'u Müslümanlar ve % 3,4'ü Katolikler ve % 5,6'sı diğer inançlardan meydana gelmektedir. Ülkedeki işsiz sayısının toplam işgücüne oranı 2018 yılında %16,1 olup dünyada işsizliğin yüksek olduğu ülkeler arasında 16. Sırada olup, 15-24 yaş arası işsizlerin toplam işsizlerin içerisindeki payı % 41'dir (Dünya Bankası-2018). İşgücünün % 7,9'u tarım, % 17,1'i sanayi, % 75'i hizmetler sektörlerinde istihdam edilmektedir.
Ulaşım	Türk Hava Yolları haftanın üç günü (salı, perşembe, pazar) saat 11.05de İstanbul-Podgorica seferleri mevcuttur. Yine aynı günlerde saat 12.50'de Podgorica-İstanbul dönüş seferleri mevcuttur.
Doğal Kaynaklar ve Çevre	Karadağ'ın doğal kaynakları arasında ormanlar, boksit ve hidroelektrik enerji

	<p>en önemlileridir.</p> <p>Orman arazilerinin değeri, korunması, organizasyonu, çeşitliliği, yönetimi ve çevre üzerindeki etkileri açısından Karadağ ormanları Avrupa'nın en iyi ormanları arasında yer almaktadır.</p>
Ekonomik Yapı	<p>Oldukça küçük bir ülke olan Karadağ'ın ekonomik yapısı, turizm de dahil olmak üzere hizmet sektörü ağırlıklıdır. Alüminyum başta olmak üzere birkaç ürün dışında imalat sektörü ön planda değildir. Tarım sektörü de hizmetler sektörünün gerisinde kalmaktadır.</p> <p>Karadağ, Milosevic döneminde ekonomisini federal kontrolden ve Sırbistan'dan ayırarak kendi merkez bankasını oluşturmuştur. Resmi para birimi olarak Yugoslav Dinarı yerine önce Alman Markını daha sonra da Avro'yu benimsemiş, kendi gümrük tarifelerini oluşturup, kendi bütçesini kendisi idare etmeye başlamıştır.</p> <p>Sırbistan ile olan politik bağların çözülmesi ile birlikte 2006 yılında Karadağ ve Sırbistan pek çok uluslararası mali kurumdaki ortak üyeliklerini de ayırmışlardır. Karadağ daha sonra 18 Ocak 2007'de Dünya Bankası ve IMF'ye üye olmuştur. Ekim 2007 'de Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş, AB ile üyelik anlaşması imzalamıştır. Karadağ 15 Aralık 2008'de AB'ye üyelik başvurusunu yapmıştır.</p> <p>Karadağ ekonomisi serbest pazar sistemine geçiş dönemi yaşayan bir ekonomidir. Ülkedeki işsizlik ve bölgesel eşitsizlik kalkımda anahtar olan politik ve ekonomik problemlerdir. 1999'da başlayan özelleştirme sürecinden bu yana % 85 kadar devlete ait kuruluş özelleştirilmiştir. Bankalar, telekomünikasyon ve benzin dağıtım şirketlerinin % 100 özelleştirilmiş durumdadır.</p> <p>Turizm, her sene Karadağ nüfusunun iki katı turisti ülkede misafir etmektedir. Gemi ve yat turizmi olanakları da sunan yeni lüks turizm işletmeleri bu sektöre önemli katkılar sunmaktadır. Ülkede, kara ve demiryolu ağlarının, hava ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi ve genişletilmesine de önem verilmektedir.</p> <p>Karadağ, 2018 yılı itibariyle 194 ülke arasında dünyanın 151. büyük ekonomisidir (IMF). 2018 yılı verilerine göre ülkenin GSYİH'sı içinde tarım sektörünün payı %7, sanayinin %16ve hizmetler sektörünün payı %59,1'dir (Dünya Bankası).</p> <p>GSYİH içindeki en büyük payı % 11,5 ile genel ticaret almaktadır. Ardından sırasıyla; tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık % 8,1, kamu yönetimi ve savunma % 7,3, konaklama ve gıda % 6,6, gayrimenkul faaliyetleri % 6,5, finans ve sigortacılık % 4,7 ve enformasyon ve iletişim % 4,2 oranlarıyla gelmektedir.</p> <p>İnsani Gelişmişlik Endeksine göre dünyada 189 ülke arasında Karadağ 50. sırada (UN-2017), Ekonomik Serbestlik Endeksine göre dünyada 186 ülke arasında 92. sırada (The Heritage Foundation-2019), Küresel Rekabetçilik açısından dünyadaki 140 ülke arasında 71. sıradadır (World Economic Forum-2018), İş Yapma Kolaylığı açısından ise dünyada 190 ülke arasında 50. sıradadır (Dünya Bankası-2018).</p>
Ekonomik Performans	<p>Karadağ'ın cari fiyatlarla % 4,5 oranında artarak 5,5 milyar dolar olan 2018 yılı</p>

	<p>GSYİH'nın, 2019 yılında % 3 artışla 5,4 ve 2022 yılında 6,4 milyar dolar olması beklenmektedir (IMF).</p> <p>2018 yılında % -17,2 olarak gerçekleşen cari ödemeler dengesinin GSYİH'ya oranının 2019 yılında % -17,1 ve 2024 yılında % -9,5 olması (IMF), 2018 yılında % 2,6 olan tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama enflasyon oranının ise 2019 yılında % 1 olacağı tahmin edilmektedir (IMF). Karadağ küçük bir ekonomi olması yanında para birimi olarak Avro kullandığı için enflasyon ülkede yüksek seyretmemektedir.</p> <p>Karadağ, önde gelen sanayi kuruluşu olan alüminyum kompleksini ve mali sektörün önemli bir kısmını özelleştirmiştir. Alüminyum sektöründeki yeni yapılanma Avro Bölgesi ve Balkan pazarına olan ihracatın artırmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum ekonomideki pozitif büyümeye katkı sağlamaktadır.</p> <p>Turizm sektörü doğrudan yabancı yatırım çekmeye devam etmektedir. Ülkenin GSYİH'sının % 10 kadarını oluşturan turizm gelirlerinin, alternatif destinasyon arayan turistlerin ülkeye yönelmeleriyle daha da artacağı beklenmektedir.</p> <p>Cari Fiyatlara göre Karadağ, 2018 yılında 8.652 dolarlık kişi başına düşen milli gelir ile dünyada 79. sırada yer almaktadır (IMF). Ülkede yoksulluk sınırı altında olanlar toplam nüfusun % 5-10'unu oluşturmaktadır. Karadağ'daki mevcut işgücü tahmini olarak 273.000 olup, çalışan işgücünün % 7,9'u tarım, % 17,1'i sanayi, % 75'i hizmetler sektörlerinde istihdam edilmektedir. Ülkedeki işsiz sayısının toplam işgücüne oranı % 17,7 olup dünyada işsizliğin yüksek olduğu ülkeler arasında 18. sırada bulunmaktadır (Dünya Bankası-2018).</p> <p>Karadağ Hükümeti KDV oranını 2013 yılında % 17'den % 19'a, 2018 Ocak ayından itibaren de turizm dışındaki tüm alanlar için % 21'e yükseltmiştir. Gelir vergisi oranı ise gelire göre % 9 veya % 11 olarak belirlenmiştir.</p>
--	---

Tablo1-Temel Ekonomik Göstergeler

	2017a	2018a	2019b	2020b	2021b	2022b	2023b	2024b
GSYİH (Cari Fiyatlar, milyar \$)	4,9	5,5	5,4	5,7	6,0	6,4	6,7	7,1
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar, %)	4,7	4,5	3,0	2,5	2,9	3,2	3,2	2,9
Kişi Başına Düşen GSYİH (Cari Fiyatlar, \$)	7.800	8.763	8.704	9.116	9.604	10.149	10.734	11.340
Toplam Yatırımlar (GSYİH'ya oranı, %)	30,2	31,4	31,8	29,1	27,9	27,4	27,1	27,1
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ortalama, %)	2,37	2,60	1,13	2,00	1,61	1,74	1,86	1,92
Nüfus (Milyon)	0,622	0,623	0,623	0,624	0,624	0,624	0,625	0,625
İşsizlik Oranı (%)	-	-	-	-	-	-	-	-
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-0,781	-0,937	-0,926	-0,849	-0,807	-0,771	-0,727	-0,673
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'ya oranı, %)	-16,09	-17,16	-17,06	-14,93	-13,46	-12,16	-10,85	-9,49

Kaynak: IMF-Ekim 2019, a: gerçekleşen, b: tahmini

2- Karadağ'ın Dış Ticareti

Karadağ'ın ihracatı ağırlıklı olarak belirli ürünlere bağlıdır. Alüminyum, elektrik enerjisi, çelik ve petrol ürünleri ihracatın büyük kısmını oluşturmaktadır.

Ülkenin ithalatı ise ihracatına göre daha çeşitli ürünlerden oluşmakta olup, Ülke hemen hemen her şeyi ithal etmek durumundadır.

Tablo 1 - Ülkenin Dış Ticaret Göstergeleri (Bin ABD Dolar)

	2014	2015	2016	2017	2018
İhracat	440,7	353,0	354,3	420,9	440,2
İthalat	2.367	2.050	2.263	2.611	3.022
Hacim	2.807,7	2.403	2.617,3	3.031,9	3.462,2
Denge	-1.926,3	-1.697,0	-1.908,7	-2.190,1	2.581,8

Kaynak: ITC-TradeMap

Tablo 2 - Karadağ'ın İhracatında Başlıca Ürünler (Bin ABD Doları)

GTİP NO	GTİP TANIMI	2016	2017	2018	2017-2018 Değişim %	2018 Pay %
	Genel Toplam	354.316	420.871	440.223	4,6	100,0
7601	İşlenmemiş alüminyum	68.573	81.133	90.308	11,3	20,5
2606	Alüminyum cevherleri ve konsantreleri	18.042	37.938	42.647	12,4	9,7
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	10.915	13.222	34.863	163,7	7,9
8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	3.885	3.633	26.890	640,2	6,1
2608	Çinko cevherleri ve konsantreleri	9.027	15.318	18.943	23,7	4,3
7228	Alaşımli çelikten çubuk, profil, içi boş sondaj çubukları	7.528	14.870	15.736	5,8	3,6
2204	Taze üzüm şarabı (kuvvetlendirilmiş şaraplar dahil)üzüm şırası	16.363	15.707	13.599	-13,4	3,1
2716	Elektrik enerjisi	40.819	26.370	9.693	-63,2	2,2
8483	Transmisyon milleri, kranklar, yatak kovanları, dişliler, çarklar	11.705	12.337	9.467	-23,3	2,2

2607	Kurşun cevherleri ve konsantreleri	3.265	4.997	8.797	76,0	2,0
7404	Bakır hurda ve döküntüler	5.304	6.668	8.764	31,4	2,0
4407	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın >=6 mm	19.882	24.459	8.593	-64,9	2,0
0210	Et ve yenilen sakatat (tuzlanmış/salamura/kurutulmuş/tütsülenmiş)	8.310	8.887	7.700	-13,4	1,7
7118	Metal paralar	-	-	7.210	100	1,6
7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	1.868	7.360	7.153	-2,8	1,6
4401	Yakmaya mahsus ağaçlar; yonga, talaş, döküntü, kırıntı vb.	5.341	7.479	5.643	-24,5	1,3
2702	Linyit (siyah kehribar hariç)	2.271	5.309	5.254	-1,0	1,2
8905	Fener, yangın söndürme, tarak gemileri, yüzer vinçler vb.	-	15.011	4.396	-70,7	1,0
9301	Harp silahları	229	216	3.817	1.667	0,9
4101	Siğir ve at cinsi hayvanların derileri-ham	3.167	4.116	3.734	-9,3	0,8
7602	Alüminyum döküntü ve hurdaları	3.406	3.283	3.658	11,4	0,8
7215	Demir/çelik çubuklar (diğer)	755	1.037	3.608	247,9	0,8
0712	Kurutulmuş sebzeler (bütün, kesilmiş, dilimlenmiş, kırılmış, toz halinde)	2.540	1.160	3.549	205,9	0,8
6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	1.414	3.291	3.338	1,4	0,8
0811	Meyveler ve sert çekirdekli meyveler (dondurulmuş)	1.025	1.146	3.211	180,2	0,7
2203	Biralar (malttan)	4.499	4.961	2.880	-41,9	0,7
9021	Ortopedik cihazlar, kırıklara mahsus cihazlar, işitme cihazı vb.	170	216	2.674	1,138,0	0,6
3604	Şenlik fişekleri, işaret fişekleri, yağmur fişekleri, sis işaretleri vb.	996	2.364	2.565	8,5	0,6
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	6.039	2.879	2.560	-11,1	0,6
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	748	387	2.333	502,8	0,5
1601	Etten, sakatattan/kandan yapılmış sosisler vb. ürünler	2.365	2.981	2.320	-22,2	0,5
8538	Elektrik kontrol/dağıtım için tablo, konsollar, masalar vb. diğer mesnetler	9	16	2.280	14,150,0	0,5
4707	Kağıt ve karton döküntü ve kırıntıları	1.269	1.440	2.029	40,9	0,5
8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	1.085	943	1.839	95,0	0,4

8548	Pil, batarya, akümülatör, döküntü/hurda vb. yerde belirtilmeyen makine vb. aksam/parçaları	1.174	2.123	1.836	-13,5	0,4
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	95	290	1.727	495,5	0,4
2208	Etil alkol, alkollü içkiler ve likör-alkol derecesi % 80'den az, tağıyir edilmemiş	1.051	1.189	1.587	33,5	0,4
4412	Kontrplaklar, kaplama panolar, benzeri kaplama ağaçlar	17	186	1.569	743,5	0,4
0710	Sebze, pişirilmiş (dondurulmuş)	1.148	861	1.453	68,8	0,3
2829	Klorat, perklorat; bromat ve perbromat; iyodat ve periyodat	222	705	1.387	96,7	0,3

Kaynak: ITC-Trade Map

Tablo 3 – Karadağ'ın İthalatında Başlıca Ürünler (Bin ABD Doları)

GTİP NO	GTİP TANIMI	2016	2017	2018	2017-2018 Değişim %	2018 Pay %
	Genel Toplam	2.262.764	2.610.536	3.021.958	15,8	100,0
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	139.121	181.430	235.966	30,1	7,8
8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	86.769	114.145	126.037	10,4	4,2
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	53.554	63.872	63.691	-0,3	2,1
8903	Yatlar, diğer eğlence ve spor teknesi; kürekli kayak, kano	2.490	3.138	59.869	1.807,9	2,0
0203	Domuz eti	51.255	56.364	58.070	3,0	1,9
2523	Çimento	29.415	46.634	44.044	-5,6	1,5
9403	Diğer mobilyalar vb. aksam, parçaları	33.363	35.752	42.893	20,0	1,4
8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	47.886	59.087	42.843	-27,5	1,4
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	43.985	47.031	40.848	-13,1	1,4
3907	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb. (ilk şekilde)	525	523	36.767	6.930,0	1,2
2607	Kurşun cevherleri ve konsantreleri	-	-	35.003	100	1,2
1905	Ekme, pasta, kek, bisküvi vs. İle boş ilaç kapsülü mühür güllacı	26.886	29.863	33.858	13,4	1,1

	vs.					
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	12.440	17.520	33.111	89,0	1,1
8503	Elektrik motor, jeneratör, elektrojen grupları aksam, parçaları	747	456	33.026	7,142,5	1,1
2202	Sular (tatlandırıcı, lezzetlendirilmiş)	30.682	33.996	32.918	-3,2	1,1
2818	Suni korendon alüminyum oksit ve hidroksit	21.467	26.489	32.435	22,4	1,1
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	7.433	7.434	30.712	313,1	1,0
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	17.250	28.569	30.308	6,1	1,0
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	23.562	23.740	26.379	11,1	0,9
2106	Tarifenin başka yerinde yer almayan gıda müstahzarları	20.265	24.185	26.331	8,9	0,9
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	26.937	27.093	25.901	-4,4	0,9
2608	Çinko cevherleri ve konsantreleri	1	-	23.388	100	0,8
7606	Alüminyum sac, levha ve şeritler, kalınlık>0, 2mm.	866	917	23.187	2.429	0,8
0102	Canlı sığır	17.195	19.467	22.093	13,5	0,7
8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k	43.703	25.218	21.647	-14,2	0,7
2716	Elektrik enerjisi	49.736	83.766	19.923	-76,2	0,7
0901	Kahve; kahve kabuk ve kapçıkları	10.046	11.487	19.851	72,8	0,7
7314	Demir-çelik tellerden örme mensucat, ızgara, ağ, kafeslikler vb.	11.471	17.386	19.851	14,2	0,7
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	17.727	18.522	19.513	5,4	0,6
3214	Macunlar, renkli çimentolar ve boyacılıkta kullanılan sıvama maddeleri	15.501	18.094	19.310	6,7	0,6
0201	Sığır eti (taze/soğutulmuş)	14.265	15.805	18.994	20,2	0,6

0406	Peynir ve lor	16.445	18.082	18.773	3,8	0,6
1601	Etten, sakatatattan/kandan yapılmış sosisler vb. ürünler	14.047	15.438	18.743	21,4	0,6
7213	Demir/çelik filmaşın (sıcak haddelenmiş, rulo halinde)	10.169	14.840	18.049	21,6	0,6
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	13.110	16.380	17.942	9,5	0,6
6907	Karo, küpler vb. eşya-cilasız/sırsız seramikten	3.087	17.282	17.379	0,6	0,6
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	17.358	17.916	16.955	-5,4	0,6
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	10.647	12.191	16.762	37,5	0,6
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	17.987	16.768	16.732	-0,2	0,6
6403	Ayakkabı; yüzü deri, tabanı kauçuk, plastik, tabii, suni vb. kösele	18.286	18.555	16.708	-10,0	0,6

Kaynak: ITC Trademap (www.trademap.org)

Tablo 4 – Karadağ’ın İhracatında Başlıca Ülkeler (Bin ABD Doları)

ÜLKELER	2015	2016	2017	2016-2017 Değişim %	2017 Pay %
Dünya	353.080	354.316	420.871	18,8	100
Sırbistan	78.162	90.593	74.768	-17,5	17,8
Bosna Hersek	32.712	29.439	53.462	81,6	12,7
Macaristan	3.091	38.449	35.898	-6,6	8,5
Hong Kong	4	2.525	35.889	1,321	8,5
Türkiye	23.781	5.655	25.242	346,4	6,0
Slovenya	13.289	16.651	22.641	36,0	5,4
Polonya	9.951	12.647	17.278	36,6	4,1
İtalya	44.595	19.184	14.840	-22,6	3,5
Letonya	11	7	12.563	179,371	3,0
Arnavutluk	14.827	15.897	12.400	-22,0	2,9
Almanya	16.635	14.501	10.554	-27,2	2,5
Çin	8.799	20.925	7.308	-65,1	1,7
Makedonya	4.988	5.002	6.505	30,0	1,5

Birleşik Krallık	6.139	3.555	6.083	71,1	1,4
Çek Cum.	3.919	6.666	4.749	-28,8	1,1
İsviçre	4.077	4.779	4.351	-9,0	1,0
Fransa	5.107	4.107	3.915	-4,7	0,9
İsveç	3.123	2.808	3.704	31,9	0,9
Mısır	1.794	2.320	2.994	29,1	0,7
Hırvatistan	3.479	2.487	2.975	19,6	0,7
Bulgaristan	1.652	614	2.625	327,5	0,6
Rusya Federasyonu	2.939	2.470	2.466	-0,2	0,6
ABD	1.423	1.274	2.028	59,2	0,5
Avusturya	2.645	2.312	1.996	-13,7	0,5
Hollanda	546	1.108	1.859	67,8	0,4
B.A.E.	853	1.889	1.559	-17,5	0,4
Afganistan	-	-	1.242	100	0,3
Japonya	3.482	2.361	1.217	-48,5	0,3
Danimarka	360	758	1.018	34,3	0,2
Ukrayna	1.375	639	978	53,1	0,2
Belçika	644	500	882	76,4	0,2
Romanya	833	397	819	106,3	0,2
Beyaz Rusya	-	4	607	15,075	0,1
G. Kıbrıs	343	226	513	127,0	0,1
Suudi Arabistan	2.000	1.041	477	-54,2	0,1
Malta	1.257	721	430	-40,4	0,1
Norveç	13	6	282	4,600	0,1
Kanada	324	394	270	-31,5	0,1
Pakistan	25	153	238	55,6	0,1
İspanya	210	283	233	-17,7	0,1

Kaynak: ITC-Trade Map

Tablo 5 – Karadağ’ın İthalatında Başlıca Ülkeler (Bin ABD Doları)

ÜLKELER	2015	2016	2017	2016-2017 Değişim %	2017 Pay %
Dünya	2.050.170	2.262.764	2.610.536	15,4	100
Sırbistan	577.091	505.072	561.775	11,2	21,5
Çin	211.072	203.561	250.931	23,3	9,6
Almanya	129.623	237.093	222.239	-6,3	8,5
İtalya	131.157	168.075	191.216	13,8	7,3
Bosna Hersek	133.603	123.599	172.208	39,3	6,6
Yunanistan	127.259	120.429	153.219	27,2	5,9
Hırvatistan	122.909	122.479	148.613	21,3	5,7
Türkiye	47.589	73.985	80.583	8,9	3,1
Slovenya	63.748	51.255	62.564	22,1	2,4
Fransa	24.850	45.756	59.631	30,3	2,3
İspanya	35.177	48.257	54.082	12,1	2,1
Avusturya	31.818	38.862	48.631	25,1	1,9
Polonya	21.599	34.365	43.119	25,5	1,7
Hollanda	35.006	36.038	41.694	15,7	1,6
Japonya	18.481	20.552	41.309	101,0	1,6
Arnavutluk	33.268	31.124	39.684	27,5	1,5
Romanya	24.595	27.789	35.059	26,2	1,3
Çek Cum.	17.843	28.562	35.013	22,6	1,3
Makedonya	30.630	29.280	34.399	17,5	1,3
İsviçre	13.231	14.469	28.255	95,3	1,1
Birleşik Krallık	13.481	18.007	24.478	35,9	0,9
Macaristan	22.204	21.176	23.829	12,5	0,9
İsveç	7.064	19.694	21.535	9,3	0,8
ABD	19.672	27.664	20.300	-26,6	0,8
Vietnam	13.431	15.787	16.326	3,4	0,6
Bulgaristan	11.228	14.614	14.654	0,3	0,6
Belçika	8.500	13.302	13.281	-0,2	0,5
Hindistan	7.206	12.645	12.203	-3,5	0,5
İrlanda	2.710	2.998	11.618	287,5	0,4

G. Kore	15.390	7.139	11.360	59,1	0,4
Ukrayna	4.140	6.264	11.162	78,2	0,4
Brezilya	13.447	13.479	10.728	-20,4	0,4
Slovakya	5.144	7.335	8.948	22,0	0,3
Bangladeř	7.092	7.481	8.666	15,8	0,3
Danimarka	4.043	4.759	7.618	60,1	0,3
Rusya Federasyonu	4.840	5.257	7.371	40,2	0,3
Finlandiya	2.518	6.097	6.617	8,5	0,3
Endonezya	6.320	6.496	6.613	1,8	0,3
Tayland	5.179	4.742	5.494	15,9	0,2
Tayvan	4.219	4.917	4.275	-13,1	0,2

Kaynak: ITC Trademap (www.trademap.org)

3- Türkiye ile Karadağ Arasındaki Ticari İlişkiler

Tablo 1 - Türkiye Karadağ Dış Ticaret Değerleri (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İhracat Değişim %	İthalat	İthalat Değişim %	Hacim	Denge
2009	26.483	-45,4	5.845	336,7	32.329	20.638
2010	27.179	2,6	6.214	6,3	33.393	20.965
2011	26.966	-0,8	14.588	134,8	41.554	12.379
2012	29.131	8,0	17.936	22,9	47.067	11.196
2013	29.140	0,1	11.515	-35,8	40.655	17.625
2014	35.040	20,2	7.373	-36	42.413	27.667
2015	38.297	9,3	8.001	8,5	46.299	30.296
2016	51.806	35,3	23.364	192,0	75.170	28.442
2017	60.087	16,0	24.081	3,1	84.168	36.006
2018	79.414	32,3	14.217	-41,0	93.631	65.197
2018 / (1-9)	51.513	24,2	14.135	-19,9	65.647	37.378
2019 / (1-9)	93.556	81,6	10.497	-25,7	104.053	83.059

Kaynak: TÜİK (ITC-Trade Map, TÜİK verileri ile farklılık göstermekte, bunun büyük olasılıkla iki ülke gümrük kayıt sistemindeki ürün menşei uygulamasında görülen farklılıktan kaynaklandığı tahmin edilmektedir).

Tablo 2 - Türkiye'nin Karadağ'a İhracatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

GTİP NO	GTİP TANIMI	2016	2017	2018	2017-2018 % Değişim	2018 % Pay
	Genel Toplam	51.806	60.087	79.498	32,3	100,0
4410	Yonga pano vb. levhalar	93	3.901	6.126	57,0	7,7
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	5.506	4.606	4.915	6,7	6,2
4411	Lif levha, orta yoğunlukta	146	2.652	3.844	44,9	4,8
7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	374	638	3.428	437,3	4,3
9403	Diğer mobilyalar vb. aksam, parçaları	959	913	2.376	160,2	3,0
8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	2.209	1.657	2.026	22,3	2,5
0805	Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	973	1.608	1.940	20,6	2,4
8450	Çamaşır yıkama makineleri	1.549	1.715	1.603	-6,5	2,0
6302	Yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet, mutfak bezleri	1.380	1.391	1.490	7,1	1,9
8417	Sanayi ve laboratuvar için fırınlar; elektriksiz	-	-	1.357	100	1,7
4203	Deri ve köseleden giyim eşyası, aksesuarları	112	461	1.320	186,3	1,7
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	-	1.241	1.286	3,6	1,6
8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	805	1.228	1.242	1,1	1,6
8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	602	1.467	1.206	-17,8	1,5
6403	Ayakkabı; yüzü deri, tabanı kauçuk, plastik, tabii, suni vb. kösele	489	541	1.070	97,8	1,3
8516	Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar (şofbenler)	758	924	1.039	12,4	1,3
8422	Yıkama, temizleme, kurutma, doldurma vb. İşler için makine, cihaz	808	874	1.020	16,7	1,3
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	479	508	923	81,7	1,2
7604	Alüminyum çubuk ve profiller	342	544	855	57,2	1,1
6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	225	380	845	122,4	1,1
3924	Plastikten sofraya, mutfak ve diğer ev eşyası, tuvalet eşyası	695	552	818	48,2	1,0
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası (örme)	729	639	742	16,1	0,9
6811	Amyantlı çimentodan, selülozlu çimento vb. den eşya	-	13	730	5,515	0,9

3602	Müstahzar patlayıcı maddeler (silah barutu hariç)	52	1.495	729	-51,2	0,9
0709	Diğer sebzeler (taze/soğutulmuş)	206	476	699	46,8	0,9
3401	Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler	576	707	623	-11,9	0,8
3603	Fitiller, infilak fitilleri, ağızotları/infilak kapsülleri; ateşleyici maddeler	150	720	607	-15,7	0,8
9405	Diğer aydınlatma cihazları, lambalar, ışıklı tabela, plaka vb.	214	261	603	131,0	0,8
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler (örme)	570	543	590	8,7	0,7
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. Eşya (örme)	385	255	579	127,1	0,7
8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kabloları	1.019	149	578	287,9	0,7
3925	Plastikten inşaat malzemesi	167	496	572	15,3	0,7
8205	Camcı elması, kaynak lambası, mengene, örs, torna vida vb.	72	518	568	9,7	0,7
6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	297	257	566	120,2	0,7
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	449	646	541	-16,3	0,7
6204	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	512	485	534	10,1	0,7
6401	Ayakkabı; dış tabanı, yüzü kauçuk ve plastik, su geçirmez	3	25	519	1,976	0,7
7326	Demir/çelikten diğer eşya	171	176	510	189,8	0,6
5702	Dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb.)	319	442	503	13,8	0,6
1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	255	446	490	9,9	0,6

Kaynak: Trademap(www.trademap.org)

Tablo 3 - Türkiye'nin Karadağ'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

GTİP NO	GTİP TANIMI	2016	2017	2018	2017-2018 % Değişim	2018 % Pay
	Genel Toplam	23.364	24.081	14.217	-41,0	100,0
8905	Fener, yangın söndürme, tarak gemileri, yüzer vinçler vb.	-	-	4.396	100	30,9
7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	-	7.541	4.182	-44,5	29,4
7601	İşlenmemiş alüminyum	19.134	11.674	3.238	-72,3	22,8
7228	Alaşımlı çelikten çubuk, profil, içi boş sondaj çubukları	1.285	2.745	1.280	-53,4	9,0
7604	Alüminyum çubuk ve profiller	-	-	454	100	3,2
8483	Transmisyon milleri, kranklar, yatak kovanları, dişliler, çarklar	165	353	403	14,2	2,8
4408	Kaplamalık ve kontrplak için yapraklar; kalın >6mm.	107	173	83	-52	0,6
7304	Demir/çelikten (dökme hariç)dikişsiz tüp, boru, içi boş profil	-	-	42	100	0,3
4102	Koyun ve kuzuların ham derileri	7	54	33	-38,9	0,2
9406	Prefabrik yapılar	-	5	27	440	0,2
0805	Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	-	26	25	-3,8	0,2
5702	Dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb.)	-	-	13	100	0,1
7215	Demir/çelik çubuklar (diğer)	-	340	12	-96,5	0,1
5701	Düğümlü, sarmalı halılar, yer kaplamaları	-	-	8	100	0,1
0702	Domates (taze/soğutulmuş)	-	-	5	100	0,0
7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	-	-	5	100	0,0
8507	Elektrik akümülatörleri, separatörleri	-	-	3	100	0,0
8479	Kendine özgü fonksiyonlu makine ve cihazlar	-	-	3	100	0,0
0709	Diğer sebzeler (taze/soğutulmuş)	-	-	3	100	0,0
3002	İnsan ve hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	-	3	1	-66,7	0,0
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	6	-	1	100	0,0

Kaynak: Trademap(www.trademap.org)

4-Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2018 yılında % 33,9 olacağı tahmin edilen ülkedeki toplam yatırımların GSYİH'ya oranının, 2019 yılında % 32,3 ve 2024 yılında % 25,5 olması beklenmektedir (IMF-Nisan 2019). Karadağ, 2017 yılında 546 milyon dolar ile doğrudan yabancı yatırım çeken ülkeler arasında ise 112. sıradadır (UNCTAD).

2015-2017 döneminde toplam doğrudan yabancı yatırım miktarı 1,47 milyar dolar olan Karadağ, 2017 yılında 5,52 milyar dolarlık toplam yabancı sermaye stoğu ile dünyada 135. sıradadır. (UNCTAD).

Karadağ'a değer olarak en fazla yatırım yapan 107 ülkenin ilk sıralarını; Rusya, İtalya, Avusturya, İsviçre, Güney Kıbrıs, Macaristan, Sırbistan ve Slovenya almaktadır. 2017 yılında en fazla yatırım yapan ülke Norveç olmuş, bunu Rusya, İtalya, Azerbaycan ve Macaristan izlemiştir (Karadağ Yatırımı Geliştirme Ajansı-MIPA(<http://www.mipa.co.me>)).

Karadağ'a değer olarak en fazla yatırım yapan 107 ülkenin ilk sıralarını; Rusya, İtalya, Avusturya, İsviçre, Güney Kıbrıs, Macaristan, Sırbistan ve Slovenya almaktadır. 2017 yılında en fazla yatırım yapan ülke Norveç olmuş, bunu Rusya, İtalya, Azerbaycan ve Macaristan izlemiştir.

Ruslar, Karadağ'da emlak satın alan yabancıların başında gelmekte olup, Rusları, İngilizler ve İrlandalılar izlemektedir. Avusturya ve Sloven firmaları ise turizm alanında yatırım yapmaktadırlar.

Karadağ'da tarım (hayvancılık, organik tarım, gıda üretimi, orman ve ormancılık üretimi), enerji, turizm ve bankacılık alanları en fazla dikkat çeken yatırım sektörleridir.

Turizm DYY'dan en fazla pay olan en önemli sektörü oluşturmaktadır. 2016 yılında da küresel ekonomik krize rağmen Karadağ'a giren DYY'ın % 6,3 ile 8,1'i arasında bu sektördeki projelere gelmeye devam etmiştir.

Karadağ'da turizm, tarım ve hayvancılık, enerji ve bankacılık/finans sektörleri yabancı yatırımcılar için öncelikli alanlar olarak hedef gösterilmektedir (Karadağ Yatırım Ajansı www.mipa.co.me).

A)Türkiye- Karadağ Serbest Ticaret Anlaşması

Karadağ ile bir serbest ticaret alanı kurulmasına dair sürdürülen müzakereler sonunda Türkiye-Karadağ Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 26 Kasım 2008 tarihinde İstanbul'da imzalanmış, 1 Mart 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anlaşma metni 14 Ocak 2010 tarihli ve 27462 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Anılan STA ile ihracatçılarımıza, Karadağ pazarında Avrupa Birliği ihracatçıları ile eşit rekabet imkânı sağlanmıştır. Sanayi mallarında, Karadağ-AB İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasında düzenlenen tercihli rejim Türkiye-Karadağ STA'sına aynen yansıtılmıştır. Bu çerçevede, Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte; Karadağ menşeli tüm sanayi mallarının Türkiye'ye ithalatında uygulanan gümrük vergileri sıfırlanmıştır.

Buna mukabil, Anlaşma eki listede yer alan Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin Karadağ'a ithalatında uygulanan gümrük vergileri üç ve beş yıllık geçiş süreci içeren iki indirim takvimi kapsamında sıfırlanacak olup, anılan listelerin dışında kalan ürünlerin gümrük vergileri ise STA'nın yürürlüğe girdiği tarihte kaldırılmıştır.

Bu kapsamda, Anlaşma eki tablolarda yer alan Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin Karadağ'a ithalatında uygulanan gümrük vergilerinin 1 Mart 2010 tarihinden başlamak üzere en geç 1 Ocak 2015 tarihinde sıfırlanması öngörülmüştür. Anlaşmada ayrıca, ülkemiz menşeli sanayi mallarına Karadağ tarafınca AB'ye tanınan tavizlerin gerisinde bir tercihli rejim uygulanmayacağı da hükme bağlanmıştır.

Anlaşmanın tarım ürünlerine ilişkin bölümünde, seçilmiş birkaç tarım ürünüde taviz değişimi konusunda mutabakata varılmış, taraflar birbirlerine sınırsız miktarda veya tarife kontenjanları dâhilinde vergiden muaf olarak veya MFN vergi indirimi şeklinde tavizler tanımıştır. Bu kapsamda, Karadağ tarafından ülkemize mercimekte sınırsız tarife kontenjanı, kuru kayısıda ise kota dâhilinde taviz tanınmış, ülkemiz tarafından Karadağ'a ise şarap, reçel ve makarnada kota dâhilinde taviz verilmiştir.

B)Türkiye-Karadağ Yatırım İlişkileri

Türkiye'nin 2018 yılında yurtdışına gerçekleştirdiği 4 milyar dolar değerindeki toplam yurtdışı doğrudan yatırımda, Karadağ 22 milyon dolar ve %0,55 pay ile 14. sıradadır (TCMB).

Yine aynı veriler dikkate alındığında, Karadağlı firmaların Türkiye'de herhangi bir yatırımları bulunmamakta olup, ülkemizde 7 adet Karadağ sermayeli firma faaliyet göstermektedir. Karadağ Merkez Bankası verilerine göre ise Türkiye'ye para transferi görülmektedir. Bunlar Türk firmalarının Türkiye'ye göndermiş oldukları paralar olarak değerlendirilmektedir.

Önümüzdeki dönemde Karadağ'da gerçekleştirilen özelleştirme sürecine Türk firmalarının da etkin olarak katılmaları hedeflenmektedir.

T.C. Podgorica Ticaret Müşavirliği tarafından Türk firmaları için önerilen potansiyel yatırım alanları aşağıda belirtilmektedir:

- * Turizm (Yaz ve Kış turizmi)
- * Enerji (HES ve yenilenebilir enerji teknolojileri)
- * Büyükbaş/küçükbaş hayvancılık ve ürünlerinin üretimi
- * Tarım (özellikle organik tarım)
- * Gıda ürünleri üretimi (özellikle süt ve süt ürünleri)
- * Orman ve Ormancılık ürünleri işletmesi (her türlü mobilya imalatı)
- * Tekstil (hazır giyim ve döşemelik)
- * Ayakkabı üretimi

C)Yatırım Ortamına İlişkin Husular

OLUMLU	OLUMSUZ
<ul style="list-style-type: none">-Genç ve dinamik bir ülke olması,- İstikrarlı ve güvenli olması,- Gelişmiş telekomünikasyon altyapısı,- Eğitimli insan gücü,- Yasalar karşısında yabancı firmaların yerli firmalar ile eşit olması,- Bölgesel iş için merkez ülke olabilmesi,- Turistik bir ülke olması,- Organik tarım açısından çok elverişli bir ülke olması,- Vergilerin (Kurumlar vergisi, KDV, gelir vergisi) bölgenin diğer ülkelerine göre daha düşük olması, (kurumlar vergisi % 9, KDV % 19-% 7),- AB ülkeleri, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya, Ukrayna ile Serbest Ticaret Anlaşmalarının olması,- Konum itibari ile Avrupa'ya kara, hava ve deniz yolu ile bağlı olması,- Haftada 7 gün İstanbul - Podgorica direk uçak seferleri,- Türkiye'ye mesafe olarak yakınlığı (İstanbul-Karadağ uçak ile 75 dakika),- Avrupa'ya coğrafi ve kültürel yakınlık olarak sıralanabilir.	<ul style="list-style-type: none">- Yeni ülke olmasından dolayı standartların tam oturmaması olması,- Küçük bir pazar olması,- Özellikle karayolu altyapısında yaşanan Bölgesel gelişmişlik farklılıkları,- Esnek olmayan, Bölgeye göre pahalı olan işgücü,-Sektörel teknolojilerde ve yeni teknolojilerde gelişmelerin yetersiz kalması,-İnşaat ve özelleştirme konularında daha net bir prosedüre sahip olunmaması,- KDV düzenlemelerinde karşılaşılabilen olumsuzluklar,- Yabancı Yatırımcılar için Vergi Kanununun yeniden düzenlenmesi ihtiyacı,- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması'nın uygulanmasında karşılaşılabilen sorunlar,- Banka ve para aktarma faaliyetlerinin yavaş olması, finansal işlemlerin geliştirilmesi gereği,- İnşaat izinlerinde sıkıntılar olabilmesi,- Kalifiye eleman bulmada ve yabancı işçi getirmede yaşanan zorluklar,- Açılan ihalelerde gereksiz şartların yer almasıdır.